

MİLLETİM BAHTİYAR OLSUN
CELAL BAYAR'IN CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİ
(SÖYLEV, DEMEÇ, HABER VE RÖPORTAJLAR)
1950-1960
HAZIRLAYAN
EMİNE GÜRSOY NASKALI

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0454
Tarih: 0111

MİLLETİM BAHTİYAR OLSUN
CELAL BAYAR'IN CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİ
(SÖYLEV, DEMEÇ, HABER VE RÖPORTAJLAR)
1950-1960

HAZIRLAYAN
EMİNE GÜRSOY NASKALI

Yayın Danışmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü ve Son Okuma
Ali Adem Yörük

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Rıdvan Abdurrahman Demirtaş

VakıfBank Kùltür Yayınları
İnkılap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdeniz Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
34768 Ümraniye / İstanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2026

ISBN 978-625-5848-72-7

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı
Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul
Tel: 0 212 412 1700
www.mega.com.tr – info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Nisan 2026

MİLLETİM BAHTİYAR OLSUN

CELAL BAYAR'IN
CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİ
(SÖYLEV, DEMEÇ, HABER VE RÖPORTAJLAR)
1950-1960

HAZIRLAYAN
EMİNE GÜRSOY NASKALÍ

EMİNE GÜR SOY NASKALİ

Celal Bayar Vakfı başkanıdır. 1973 yılında Oxford Üniversitesi (St. Anne's College) Şarkiyat bölümünden mezun olmuş, doktorasını Türk dili alanında İstanbul Üniversitesinde yapmıştır. 1977-1984 yıllarında Helsinki Üniversitesi Asya ve Afrika bölümünde, 1987-1989 yıllarında Oxford Üniversitesinde ders vermiştir. Meslek hayatına Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesinde devam etmiş, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü müdürlüğü, Fen Edebiyat Fakültesi dekanlığı, rektör yardımcılığı gibi idari görevlerde bulunmuştur. Çalışmaları üç alanda yoğunlaşmaktadır: Yakın Dönem Siyasi Tarih çalışmaları: 1950-1960 *Demokrat Parti Grup Tutanakları* (11 cilt); *Yassıda Zabıtları* (12 cilt); *Toplu Savunma; Şahsi Savunmalar; Müvekkil Savunmaları; Darağacındaki İstiklal Madalyası; Celal Bayar Arşivinden Serbest Fırka Anıları; İki Dem Bir Demokrat (Eski Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen'in Anıları); Cumhuriyet Tarihi Soyadı Hikayeleri; Demokrat Parti I. Büyük Kongresi 1947 vb.* yayınları bulunmaktadır. Türk Diline dair çalışmaları: Türk dili, Osmanlıca, Orta Asya Türk lehçeleri ve edebiyatı, destanlar, Kafkaslar, Sibirya üzerine çalışmalar yapmış; Uygurca, Kumukça, Kırgızca, Türkmençe, Altayca, Osmanlıca metinler neşretmiş; *Altay Destanı Maaday Kara ve Manas Destanı'nı* yayımlamış; *Altayca-Türkçe (TDK) ve Hakasça-Türkçe (TDK) sözlüklerini, Türk Dünyası Bilmeceleri'ni* (4 cilt) hazırlamıştır. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Orta Asya ve Sibirya'ya pek çok kez gitme imkânı olmuştur. Kültür Tarihi çalışmaları: Tütün, Tuz, Saç, Ayakkabı, Hapishane, Defin, Av ve Avcılık, Ekmek, Öksüzler ve Yetimler, Çoban, Veda, Kasap, Ağıt, Temizlik, Geyik, Korku, Yılan, Hediye, Uçmağa Varmak, Beden, Lanet, Hakaret, Yemin, Kahve, Deve, Avare, Yorgan, Kahve, Nuh, Argo, Hutbe, Arı ve Bal, Mum, Meyve, At ve Atçılık, Takvim, Renk, Muska, Balık, Çerez, Taş, Çiçek, Kahve Yanında Bir Lokum, Kuş Dili, Mutfak Gereçleri, Kap Kacak, Kartpostal, Ağlamak, Zeytin, Küslük, Yalan, Kanto, Duvar Yazıları, Zehir, Gülmek, Öfke, Tango, Dedikodu, Cüce, Yaşlılık, Müzayedede, Kumar, Ayrılık, Pazar, Gübre, Tezek, Çöp, Meyhane, Kürk, Alay, Böcek, Gelin, Hırsızlık, Fakirlik, Çizgi Roman, Su, Radyo, Taksi ve Dolmuş, Tebdili Kıyafet, Kan Bağı, Borç, Vefa-Cefa-Vefasızlık, Tren, Tereddüt, Bedel, Pişmanlık, Sirk-Sihirbaz-Hokkabaz-Cambaz, Aylak, Marangozluk, Şehir Efsaneleri, Komşuluk, Kuyu, İmza, Kurt, İpek ve İpekçilik, Bakkal, Gece, Eskici vb. başlıklarla kültür birikimimizi derleyen uzun soluklu bir dizi yayımlamaktadır. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bütün eserlerinin editörlüğünü yapmıştır (TDK e-kitap).

İÇİNDEKİLER

Sunuş		9
Celal Bayar Kronolojisi		13
Ocak-Mayıs 1950	1950 Seçim Süreci: Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanlığına Doğru	27
Mayıs-Haziran 1950	Cumhurbaşkanlığına Seçilmesi / Tebrik Telgrafları	101
Temmuz-Ekim 1950	İlk Yurt Seyahati / İzmir, Balıkesir, Manisa, Eskişehir, Erzurum, Diyarbakır, Elazığ	109
1 Kasım 1950	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutku	117
Kasım 1950-Nisan 1951	10 Kasım Mesajı / Batı Anadolu ve Trakya Seyahati / Çiftçi, Göçmen, Üniversiteli, İşçi, Gazeteci ve Öğrencilerle Sohbet / Atatürk İnkılapları	133
Mayıs 1951	Ürdün Meliki Abdullah'ın Türkiye Ziyareti / 19 Mayıs Mesajı / Güney İllerinde Tetkik Seyahati	147
Mayıs-Haziran 1951	İzmir ve Konya Seyahatleri / Midhat Paşa'ya Dair İhtisasları	155
Temmuz-Eylül 1951	Okul Ziyaretleri / Diyarbakır ve Van Seyahatleri / Doğu Üniversitesi	163
Eylül-Ekim 1951	Tekirdağ, Çanakkale ve Balıkesir Seyahatleri / Türk-Amerikan Cemiyeti ve Başkan Truman ile Yazışmalar	171
Kasım-Aralık 1951	Eskişehir, Kütahya, Kayseri, Samsun, Amasya, Yozgat ve Çorum Seyahatleri / Libya'nın İstiklali	197
Ocak-Şubat 1952	Çankaya Atatürk Heykeli / Mersin, Adana ve Hatay Seyahatleri / Hasankale Depremi / Ergani Maden İşçileri	209
Mart-Haziran 1952	Amerikalı Gazetecilerle Mülakat / Aydın, İzmir ve Balıkesir Seyahatleri / Hemşirelerle Hasbihal / Yardımsevenler Cemiyeti	219
Haziran-Ağustos 1952	Yunan Kral ve Kraliçesini Kabul / Türkiye Garanti Bankası / Milletlerarası Kadın Hukukçular Kongresi	229
Eylül 1952	Bolu, Düzce, Beypazarı ve Çorum Seyahatleri / Halk Bankası	237
Eylül-Ekim 1952	Kars, Artvin, Ardahan, Elazığ ve Tunceli Seyahatleri / Kızılay Haftası	247
1 Kasım 1952	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutku	261
Kasım 1952	Cumhuriyet Bayramı Tebrik Telgrafları / 10 Kasım Mesajı / Eskişehir, Bursa ve Yalova Seyahatleri	283
Kasım-Aralık 1952	Yunanistan Ziyareti	295
Aralık 1952-Nisan 1953	Eisenhower ve Truman'a Mektup / Kraliçe Mary / Yenice-Gönen Depremi	303

Nisan-Haziran 1953	Hatay Seyahati / Kore'ye Gidecek 4. Tugay / Nato Karargâhını Ziyaret / Adana ve Mersin Seyahatleri	309
Haziran-Ekim 1953	Lüleburgaz ve Kütahya Seyahatleri / Adapazarı Şeker Fabrikası / Cumhuriyetin 30'uncu Yıl Dönümü	319
1 Kasım 1953	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutku	325
Kasım 1953	Atatürk'ün Naaşının Anıtkabir'e Nakledilmesi	345
Aralık 1953-Ocak 1954	Kırıkkale'de İşçiler ve Sanayi / Göçmenler ve Türkiye Yardım Birliği / Yeni Yıl Tebrikleri / İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu	353
Ocak-Mart 1954	Amerika Seyahati	361
Nisan 1954	Kayseri ve Samsun Seyahatleri / Mareşal Tito'yu Kabul / Haydarpaşa Limanı / Boğaz Köprüsü / Susurluk Şeker Fabrikası / Balıkesir, Bursa, İzmit, Adapazarı, Düzce ve Bolu Seyahatleri	449
Nisan-Mayıs 1954	Batman, Diyarbakır, Adana, Mersin, Hatay, Eskişehir ve İstanbul Konuşmaları / Demokrat Parti Meclis Grubuna Mesaj	503
Ağustos-Eylül 1954	Ürdün Meliki Hüseyin'in Türkiye Ziyareti / Yugoslavya Ziyareti	537
Eylül 1954	İzmir, Aydın, Manisa, Muğla, Denizli, Isparta, Burdur Seyahatleri / Denizli Elektrik Santrali	557
Ekim 1954	Samsun, Trabzon, Rize, Gümüşhane, Giresun ve Ordu Konuşmaları	573
1 Kasım 1954	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutku	591
Ekim-Kasım 1954	Atatürk'ün Demokrasi Anlayışı / Cumhuriyet Bayramı Tebrikleri / Federal Almanya'nın Tanınması	605
Aralık 1954	Erzurum ve Sivas Ziyaretleri	611
Şubat-Mart 1955	Pakistan Ziyareti	621
Şubat-Mart 1955	Bağdat Paktı / Irak Ziyareti	641
Nisan-Haziran 1955	Lübnan Cumhurbaşkanı Kâmil Şemun'u Kabul / Tebrik ve Teşekkür Telgrafları	645
Haziran 1955	Lübnan'a İade-i Ziyaret	651
Haziran-Eylül 1955	Adana Verem Hastanesi / Irak Kralı Faysal'ın Türkiye Ziyareti / Adapazarlılara Hitap / Diplomatik Telgraf Teatisi / Kıbrıs / İzmir'de Fabrikalar	663
Eylül 1955	İran Ziyareti	677
Eylül-Ekim 1955	Tebrik Telgrafları / Soma Termik Santrali / İran'ın Bağdat Paktına Katılması	701
1 Kasım 1955	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutku	707
Kasım-Aralık 1955	Ürdün Ziyareti / Adana Konuşması ve Sonraki Temaslar	727

Ocak-Nisan 1956	Isparta, Konya, Gerze, Manisa, Gönen, Manyas ve Karacabey Konuşmaları / Ankara Tıp Fakültesini Ziyaret / Ege Üniversitesinin Açılışı / Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması	733
Nisan 1956	Seyhan Barajı / Adana, Tarsus ve Mersin Konuşmaları	751
Nisan 1956	Birecik Köprüsü / Siverek, Urfa ve Gaziantep Konuşmaları	757
Nisan-Temmuz 1956	European Atlantic Review Demeci / İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi'yi Kabul / Diplomatik Telgraf Teatisi	763
Temmuz 1956	Pakistan Cumhurbaşkanı İskender Mirza'nın Türkiye Ziyareti	771
Ağustos 1956	Libya Meliki İdris Es-Senusi'nin Türkiye Ziyareti	783
Ağustos-Ekim 1956	Malazgirt Konuşması / Subaylara Hitap / Muhtelif Telgraflar	787
1 Kasım 1956	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutku	795
Kasım 1956-Nisan 1957	Eisenhower'a Tebrik Telgrafı / Truman Doktrininin 10. Yılı / Diyarbakır ve Mardin Konuşmaları / Kızılay Kan Merkezi	809
Nisan-Mayıs 1957	Muğla Depremi / Bursa Konuşması / Almanya Cumhurbaşkanı Theodor Heuss'un Ankara Ziyareti	817
Mayıs-Haziran 1957	Ege Bölgesi Ziyaretleri	823
Temmuz-Ekim 1957	Diplomatik Telgraf Teatisi / İstanbul Harp Akademisi Diploma Töreni / Afgan Kralı Muhammed Zahir Şah Şerefine Ziyafet / Ankara'da Sel Felaketi / Ankara Hemşire Okulu	847
Ekim 1957	Seçim Dönemi Konuşmaları (Afyon, Sandıklı, Dinar, Isparta, Burdur, Antalya, Gaziantep, Urfa, Diyarbakır, Konya, İstanbul, Bursa, İskenderun, Edirne, Kırklareli)	855
1 Kasım 1957	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutku	953
Kasım-Aralık 1957	İtalya Cumhurbaşkanı Giovanni Gronchi'nin Türkiye Ziyareti / Tebrik Telgrafları	955
Şubat 1958	Libya Ziyareti	961
Şubat-Mart 1958	Irak-Ürdün Arap Birliği / Öğretmen Okulları	977
Mayıs 1958	Federal Almanya Ziyareti	981
Mayıs-Eylül 1958	Kıbrıs / Ankara Şeker Fabrikası / Türkiye, İran ve Pakistan'ın Müşterek Tebliği – Bursa'da Yangın / Soma Termik Santrali	1009
Eylül 1958	Afganistan, Pakistan ve İran Ziyareti	1019
1 Kasım 1958	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutku	1031
Kasım 1958-Nisan 1959	Atatürk Üniversitesinin Açılışı / Pınarhisar Çimento Fabrikası / Çorlu Konuşması / Eski Muharipler Dünya Federasyonu Kongresi	1043
Nisan-Mayıs 1959	Endonezya Cumhurbaşkanı Ahmed Sukarno'nun Türkiye Ziyareti / John Foster Dulles'in Ölümü	1051
Haziran-Eylül 1959	İtalya Ziyareti / Kızılay	1055
1 Kasım 1959	Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni Açış Nutku	1059

Aralık 1959-Ocak 1960	NBC Röportajı / Eisenhower'a Hitap / Eyüp Han'ın Türkiye Ziyareti / İzmir Hava Harp Okulu Konuşması / Bursa'da Müze ve Kütüphane	1073
Ocak-Mayıs 1960	Nazilli ve Karabük Seyahatleri / Cento'nun Yıl Dönümü / Diplomatik Telgraf Teatresi / Üçüncü Zırhlı Tugayı'nı Ziyaret	1079
Haziran-Ağustos 1961	Ek: Celal Bayar'ın Yüksek Adalet Divanı'ndaki Savunmaları	1089
Dizin		1115

SUNUŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü cumhurbaşkanı Mahmut Celal Bayar'ın (1883-1986) yüz yılı aşan bir ömrü olmuş, dolu dolu yaşadığı bu ömrün her dönemi, her dönemeci siyasi tarihimizde iz bırakmıştır.

Celal Bayar, son Osmanlı Mebusân Meclisi'ne Saruhan milletvekili olarak katılmıştır (1920). Misak-ı Milli bildirisini hazırlayan yedi kişiden biridir. Milli Mücadelenin öncülerinden olmuş, Galip Hoca takma adıyla Ege'de Yunan işgaline karşı mücadeleyi örgütlemiş, sivil olmasına rağmen Akhisar cephe komutanı seçilmiş, Redd-i İlhak ve Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin kurulmasında aktif rol almıştır. Ege'de yaşanmakta olan Yunan mezalimini Meclis'te gündeme getirmiş, bu konuşma üzerine Meclis işgal kuvvetlerince kapatılmıştır. Osmanlı Mebusân Meclisi'nin dağıtılmasına ve böylece Ankara hükümetinin kurulmasına sebep ve vesile olmuştur.

TBMM'ye yine Saruhan milletvekili olarak katılmış, Cumhuriyet'in kurulmasında rol oynamış, 1920-1960 yılları arasında TBMM'de bulunmuştur. Bu süre içinde İktisat bakanı, Mübadele İmar ve İskân bakanı, Dışişleri vb. bakanlıklara vekâleten bakan, 1937-1939 arasında başbakan (ilk sivil başbakan ve Atatürk'ün son başbakanı) olmuştur. Hatay meselesinde Türk tezini gerçekleştirmek için azimle çalışmış, Bağımsız Hatay Devleti başbakanlığı döneminde kurulmuştur (2 Eylül 1938).

Celal Bayar, Atatürk dönemi ekonomi ve sanayi politikalarının mimarıdır. Türk ekonomisinin kurumsallaşmasına yönelik pek çok kanun gerekçesi hazırlamıştır. Lozan Konferansı'na mali danışman olarak katılmış; Türkiye'nin, borcunu altın olarak değil, frank olarak ödemesini temin etmiştir. Altın olarak ödeme, yenden kapitülasyon şartlarına geri dönmek demektir. Zonguldak'ta maden işçilerinin hayatını kolaylaştırmak için ülkenin ilk sosyal yardım kuruluşu olan ve 2023'te 100. yılını kutlayan Amelebirliği'ni hayata geçirmiştir.

İş Bankası'nı kurma fikri Celal Bayar'a aittir. Atatürk'ün kayınpederi Uşşakizâde Muammer Bey, Atatürk'e Osmanlı Bankası hesabında duran parası ile bir ithalat-ihracat-ticaret şirketi kurma teklifinde bulunmuş; Atatürk, "Bir de Celal Bey'e danışalım" sözleriyle karşılık vermişti. Muammer Bey ile görüşmesinde Bayar, "ticaret şirketi Atatürk'ün ismine zarar verir, uygun olmaz" demiş ve "bu para ile bir milli banka" kurulmasını önermiştir. Bunun üzerine Atatürk, Bayar'a "ban-

kayı siz kurar mısınız?” diye sormuş ve “kurarım” cevabını almıştır. Bayar bakanlıktan ayrılmış, banka kurma hazırlıklarına başlamıştır. Bankanın açılışını Büyük Taarruz’un başladığı tarih olan 26 Ağustos’a denk getirme kararı da Bayar’a aittir. İş Bankası genel müdürlüğü döneminde (1924-1932) ve sonrasında Bayar, bankanın pek çok sanayi kuruluşuna iştirakini ve yatırımını sağlamış; İş Bankası’ndan ayrılırken aldığı ikramiyeyi Zonguldak maden işçilerinin çocuklarının eğitimine tahsis etmiştir.

Celal Bayar, Demokrat Parti’nin kurucusu, 1946-1950 arasında genel başkanı ve muhalefet partisi lideridir. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde partisini iktidara taşımıştır. 22 Mayıs 1950’de (daha sonra 1954 ve 1957’de) cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bayar, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk sivil cumhurbaşkanıdır.

Celal Bayar, cumhurbaşkanı olduktan sonra gündeminin ilk maddesine Anıtkabir inşaatını koymuştur. Temeli atıldıktan sonra 13 yıl el sürülmeyen inşaatı 3 yıl içinde tamamlattır. Atatürk, 10 Kasım 1953’te toprağa tevdi edilmiş; Anıtkabir, Türkiye’nin bağımsız varlığını temsil eden bir anıt olmuştur. (Bayar’ın bu tören sırasında gözlerinden yaşlar akarak söylediği, minnettarlık ifadeleriyle dolu nutuk bu kitaba alınmıştır).

Celal Bayar, her yasama yılının başında, 1 Kasım’da, cumhurbaşkanı olarak Meclis’te açılış konuşması yapmıştır. Bu konuşmalarda siyasi gelişmeleri değerlendirmiş, yatırımları ve iktisadi durumu anlatmış, yapılması arzulanan işlere bir istikamet çizmiştir. Bu konuşmalar, 1950-1960 arasındaki ekonomik gelişmeleri, kalkınma politikalarını, Türkiye’nin kısa sürede gerçekleştirdiği büyük atılımları, dış politika yönelişlerini ve toplumsal hayatta meydana gelen değişimi gösteren birer belge niteliğindedir.

1950-1960 arasında barajlar, enerji tesisleri, sanayi tesisleri ve zirai yatırımların yanı sıra şeker, mensucat, çimento, traktör, kâğıt gibi pek çok alanda fabrikalar kurulmuş, teknik eleman yetiştiren kurumlar açılmıştır. Bu dönemde memleketin sanayileşmesi, ekonomik yönden yükselmesi ve vatandaşın refahı için sonsuz bir enerjiyle çalışılmıştır. Demokrat Parti’nin bir vaadi olan köylere içme suyu sağlanmış, köy yolları yapılmıştır. Her vesileyle egemenliğin millî iradeye ait olduğu anlatılmıştır. Ege Üniversitesi (1955), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (1956), Atatürk Üniversitesi (1957) gibi yüksek öğretim kurumları yine bu dönemde açılmıştır.

Türkiye NATO’ya Celal Bayar’ın cumhurbaşkanlığı döneminde dahil olmuştur. Böylece Türk ordusunun Avrupa ve Orta Doğu’da en güçlü ordulardan biri konumuna gelmesi sağlanmıştır. Bayar, diplomatik görüşmeler yapmak üzere İtalya, Almanya, İngiltere, Yunanistan, ABD, Yugoslavya, Irak, Pakistan, Lübnan, İran, Ürdün, Libya ve Afganistan’a ziyaretlerde bulunmuştur. Bölgesel güvenlik ve iş birliği amacıyla ziyaret ettiği ülkelerin başkanları da iade-i ziyarette bulunmuştur. ABD kendisine liyakat nişanı (1954); Columbia (1954), Belgrad (1954), Peşaver

(1955), Pencap (1955), Tahran (1955) ve Hür Berlin (1958) üniversiteleri fahri doktörlük payesi tevcih etmiştir. Yurt içinden aldığı fahri hemşehriliklerin yanı sıra Bayar'a Atina fahri vatandaşlığı (1952), Dallas fahri hemşehriliği (1954), Lübnan hemşehrilik milli beratı (1955), Trablusşam fahri hemşehriliği ve altın anahtarı (1955) ve Berlin fahri hemşehriliği (1958) verilmiştir.

Celal Bayar, 27 Mayıs 1960 müdahalesine silahını çekerek Çankaya Köşkü'nde karşı durmuş, kendisini almaya gelen darbecilere "siz kim oluyorsunuz?" demiş, milli iradeyle geldiği bu görevden yine milli iradeyle ayrılacağını bildirmiştir. Harp Okulu'nda darbeciler, cumhurbaşkanlığından istifa ettiğine dair bir kâğıt imzalamak istemişler, ancak Bayar bu evrakı imzalamayı katiyetle reddetmiştir. Bu tavır, milli irade ve seçim kavramlarına verdiği önemin bariz nişanesidir.

Bu kitap, Türk demokrasi tarihinin kritik bir kesitinde cumhurbaşkanlık görevini üstlenen Celal Bayar'ın söylev, demeç ve söyleşilerinden oluşmaktadır. Şüphe yok ki Bayar, çok partili rejime geçiş mücadelesi, Demokrat Parti'nin gayesi ve icraatları, memleketin ekonomik sorunları, sanayileşme, kalkınma, dış politika gibi hususlarda dönemin en önemli şahsiyetiydi. Bayar'a ait metinlerin yanı sıra bağlam bilgisi sağladığı için onunla ilgili haberlerin bir kısmı, ayrıca 1950 seçimlerine giden süreci yansıtmak düşüncesiyle 1950 yılının ilk aylarındaki konuşmaları da kitaba alınmış; Yüksek Adalet Divanı'ndaki savunma metinleri (Haziran-Ağustos 1961) Ek olarak verilmiştir.¹ Kitabın başına eklenen Celal Bayar kronolojisi, hayat hikâyesinin ana çizgilerini takip etmeyi mümkün kılmaktadır.

Kitabın hazırlıkları sırasında özellikle Celal Bayar Vakfı arşivinden yararlanılmıştır.² Bu kitap, geniş tarama ve araştırmalara dayanmakla birlikte burada toplanan metinler, ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır. Dolayısıyla Bayar'ın cumhurbaşkanlığı dönemindeki tüm konuşma ve beyanatları veya kendisiyle ilgili tüm haberleri tüketici bir şekilde sunma (ki bu ne mümkün ne de anlamlı olurdu) iddiası

1. 1961-1986 arasındaki konuşmaları, demeçleri, anıları ve röportajları *Milletime Minnettarım* başlıklı bir kitapta; 1950 öncesi konuşmaları ise başka bir kitapta toplanacaktır.

2. Belge toplamaya İttihat ve Terakki döneminde başlayan ve arşiv oluşturmayı ömrü boyunca sürdüren Celal Bayar'ın 1967 yılında Umurbey'de kurduğu Celal Bayar Vakfında zengin bir belge, fotoğraf, ses kaydı ve film arşivi bulunmaktadır. Vakfın müze ve kütüphanesinde kıymetli bir kitap koleksiyonu, 600 albüm ve perakende fotoğraflar, tarihe mal etmek istediği hadiselerin belgeleri ve çeşitli şahsiyetlerin anıları, kendisine gelen çeşitli hediyeler, silah koleksiyonu vb. pek çok eser bulunmaktadır. Demokrat Parti belgelerinin en zengin koleksiyonu Celal Bayar Vakfının arşivindedir. Bayar, bu belgeleri titizlikle muhafaza etmiş ve böylece Demokrat Parti tarihinin ve aynı zamanda demokrasi davası tarihinin yazılmasına imkân sağlamıştır. Ayrıca bu arşivdeki belgelerin bir kısmını *Milli Mücadeleye Gidiş – Ben de Yazdım* (8 cilt) adlı kitabında kullanmıştır.

taşımamaktadır. Bununla birlikte kitabın, 1950-1960 arasındaki tabloyu farklı açılardan ortaya koyan, temsil edici, kıymetli metinlerden oluştuğunu söyleyebilirim.

Metinler –tıpkı bir günlük gibi– kronolojik olarak akmaktadır. Bölüm başlıkları takibi kolaylaştırmak amacıyla eklenmiştir. Kitapta yer alan konuşma metni, gazetede/dergide yayımlanmış ise (konuşma bir veya birkaç gün öncesine ait olsa bile) yayın tarihi; Başbakanlık Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nün yazıya geçirdiği metinlerden biri ise (nutuk, radyo konuşması, ses kaydı, tel) konuşmanın yapıldığı tarih esas alınmıştır. Bazı alt başlıklar düzenlenmiş (kısaltılmış veya içeriği yansıtacak şekilde kısmen değiştirilmiş) olmakla birlikte birçok yerde orijinal ifadeler korunmuştur. Mümkün mertebe imlanın günümüz imlasına yaklaştırılmasına, farklı yazımların giderilmesine çalışılmıştır. Kitap boyunca, Celal Bayar'a ait ifadeler ile başkalarının sözleri ayrıştırılmıştır. Kitapta kullanılan tüm fotoğraflar Celal Bayar Vakfı koleksiyonlarından alınmıştır.

Celal Bayar ömrü boyunca “en nihayetinde ölüm var” diyerek ölümden hiç korkmamış, kendi hayatına pek de önem vermemiş, hiçbir zaman karşılık beklememiş, çok çalışmış, hangi iş yapılacaksa tüm emeğini ortaya koyarak o işi yerine getirmiş, yaşamında dar ve buhranlı dehlizlerden geçmiş, baskı ve zorbalığa boyun eğmemiş, ömrünü vatan ve milletin refahına adanmış ve mutluluğu kendini milletine adanmakta bulmuştur. Yüz yılı aşan bir ömrü öyle özetleyebilirim.

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali
Celal Bayar Vakfı Başkanı

CELAL BAYAR KRONOLOJİSİ

- 15 Mayıs 1883 Mahmud Celâleddin, Bursa-Gemlik'e bağlı Umurbey köyünde doğdu.
- 19 Temmuz 1896 Umurbey Rüştîyesinden birincilikle mezun oldu.
- 1899-1901 Gemlik Bidayet Mahkemesi ve Reji İdaresinde çalıştı.
- 25 Ocak 1902 Ziraat Bankası Bursa şubesinde memuriyete başladı.
- 4 Ağustos 1903 Aynı şubede veznedarlığa atandı.
- 1902-1903 Collège Français de l'Assomption'da Fransızcasını ilerletti. Harir Darü't-Talimi adlı ipekçilik okuluna devam etti.
- 1903 İnegöllüzâde Refet Bey'in kızı Reşide Hanım'la evlendi.
- 1904 Oğlu Refii doğdu.
- 1906 Deutsche Orientbank Bursa şubesinde çalışmaya başladı, baş-veznedarlığa yükseldi.
- 1907 Bursa'daki yerel Jöntürk teşkilatına girdi.
- 1908 İttihat Terakki Cemiyetine katıldı ve rehber muavini oldu.
- Nisan 1909 Hareket Ordusu için Bursa'da teşkil edilen gönüllü tabura katıldı.
- 1909-1910 İttihat ve Terakki Fırkası'nın Bursa mesul Murahhası ve kâtib-i mesulü oldu.
- 1911 İkinci oğlu Turgut doğdu.
- Nisan-Mayıs 1914 İttihat ve Terakki Fırkası'nın İzmir kâtib-i mesulü oldu.
- 1914-1918 Ege bölgesinde İttihat ve Terakki Fırkası'nın milli iktisat politikası doğrultusunda faaliyetlerde bulundu. Aydın İncir Müstahsilleri Anonim Şirketi (1915), Türkiye Palamutçuları Anonim Şirketi (1917) gibi çeşitli şirket ve tarım kooperatifleri, dokuma atölyeleri kurdu.
- Haziran 1915 İzmir Basmahane'de Şimendifer Meslek Okulu'nu kurdu.
- 1918 Dr. Nazım Bey ve Vali Rahmi Bey ile birlikte Halka Doğru Cemiyeti'ni kurdu.
- 1918 İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin feshinin ardından Teceddüd Fırkası İzmir kâtib-i mesullüğü görevine getirildi.
- Kasım 1918-Mart 1919 İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni destekledi.
- 1 Şubat 1919 Halka Doğru Cemiyeti'nin yayın organı olan *Halka Doğru Mecmuası*'nı çıkardı. Mesul müdür olduğu bu dergiye Turgut Alp imzasıyla yazılar yazdı.

- 17-19 Mart 1919** İzmir’de düzenlenen Müdafaa-i Hukuk büyük kongresinde silahlı mücadeleyi savundu. Düşmana karşı halkı teşkilatlandırmak amacıyla kurulan Redd-i İlhak ve Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye cemiyetlerinin kurulmasına çalıştı.
- 19 Mart 1919** Tutuklanacağı duyumu üzerine gizlice İzmir’den ayrıldı. Silahlı direniş için örgütlenme çalışmalarına başladı.
- Mart-Eylül 1919** İzmir’den ayrılarak Ödemiş havalisine gitti. Galip Hoca takma adıyla Ödemiş, Aydın ve Akhisar çevrelerinde zeybeklerle (Yörük Ali Efe, Demirci Efe ve Gökçen Hüseyin Efe) birlikte Yunan işgaline karşı silahlı mücadelede rol oynadı. Balıkesir Kongresi’nce Akhisar cephesi alay kumandanlığına atandı.
- Ocak-Nisan 1920** Son Osmanlı Meclis-i Mebusânı’na Saruhan (Manisa) mebusu olarak katıldı.
- Ocak-Şubat 1920** Misak-ı Milli bildirisini hazırlayan yedi kişiden birisi oldu.
- 13 Mart 1920** Meclis-i Mebusân kürsüsünden Ege bölgesindeki Kuvâ-yı Milliye faaliyetlerini ve Yunan mezalimini anlatan bir konuşma yaptı.
- 17 Mart 1920** İtilaf Devletleri tarafından tutuklanacağı duyumu üzerine gizlice İstanbul’dan ayrıldı.
- Nisan 1920** Bursa’da bulunduğu sırada Mustafa Kemal Paşa’dan gelen telgraf üzerine Anzavur’a karşı faaliyetleri koordine etti.
- 11 Nisan 1920** Şeyhülislam fetvasıyla ve padişah fermanıyla idamı istendi.
- 21 Nisan 1920** Bu fetvaya karşı, ulemadan Milli Mücadelenin meşruluğunu belirten bir fetva alarak Mustafa Kemal Paşa’ya telgrafla yolladı.
- 1920** Ankara’ya gitti, TBMM’ye girdi ve Mustafa Kemal Paşa’yla yüz yüze tanıştı.
- 15 Mayıs 1920** İzmir’in işgalinin birinci yıl dönümü münasebetiyle TBMM’de konuştu. İktisat Vekâleti vekilliğine getirildi.
- Aralık 1920** Çerkez Ethem’i ikna etmek için Batı cephesine giden heyete başkanlık yaptı.
- 27 Şubat 1921** İktisat Vekâletine asil olarak seçildi.
- 1 Haziran 1921** Kızı Nilüfer (Gürsoy) doğdu.
- 10 Eylül 1921** Ereğli maden işçileriyle ilgili kanun teklifi (Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Mütcellik Kanun) kabul edildi.
- 14 Ocak 1922** İktisat Vekâletinden ayrıldı.
- 9 Şubat 1922** Avrupa’ya giden Dışişleri vekiline vekâlet etme görevini üstlendi.
- 3 Nisan 1922** Dışişleri Vekâleti vekilliği görevi sona erdi.
- 1922-1923** Lozan Konferansı’na giden ilk heyete ekonomi danışmanı olarak katıldı ve Türkiye’ye yüklenen borcun altınla değil, frankla ödenmesini sağladı.

- 22 Temmuz 1923 İcra Vekilleri Heyeti tarafından onaylanan Amelebirliği Talimatnamesi ile ÷lkemizin ilk sosyal yardım kuruluşunu hayata geçirdi.
- 11 Ağustos 1923 Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin adayı olarak İzmir'den (II. TBMM) milletvekili seçildi.
- 21 Kasım 1923 Türk Kurtuluş Savaşı'nda göstermiş olduğu üstün hizmetler dolayısıyla kırmızı-yeşil şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edildi.
- 6 Mart 1924 Mübadele, İmar ve İskân vekili oldu.
- 20 Temmuz 1924 Atatürk'e Hint Müslümanlarının gönderdiği para ile bir milli banka kurmayı önerdi ve İş Bankası'nı kurmak için Mübadele, İmar ve İskân vekilliginden ayrıldı.
- 20 Temmuz 1924 İş Bankası'nı kurdu ve 9 Ağustos 1932'ye kadar genel müdürlüğünü üstlendi. Bu dönemde birçok sanayi kuruluşuna finans sağladı; İş Bankası'na bağlı madencilik şirketleri kurdu, Türkiye Radyolarını finanse etti.
- 26 Ağustos 1924 Büyük Taarruz'un başlama tarihine denk getirerek İş Bankası'nın resmî açılışını yaptı.
- 26 Haziran 1927 Genel seçimlerde III. dönem İzmir milletvekili seçildi.
- 25 Nisan 1931 Genel seçimlerde IV. dönem İzmir milletvekili seçildi.
- 9 Eylül 1932 İkinci defa İktisat vekili oldu, beş yıl İktisat vekilligi yaptı.
- 5 Mayıs 1933 Türk-Yunan Ticaret Odası'nı kurdu.
- 10 Haziran 1933 Londra'da toplanan Para ve İktisat Kongresi'nin kurulmasına öncülük etti.
- 11 Temmuz 1933 Sümerbank kuruldu.
- 24 Temmuz 1933 Paris'te Fransa ile yeni bir ticaret antlaşması imzaladı.
- 7 Ekim 1933 Turhal Şeker Fabrikası'nın temelini attı.
- 2 Temmuz 1934 Atatürk tarafından kendisine "Bayar" soyadı verildi.
- 8 Şubat 1935 Genel seçimlerde V. dönem İzmir milletvekili seçildi.
- 8 Nisan 1935 Moda Deniz Kulübü'nü kurdu, 1938'e kadar başkanlığını yaptı.
- 11 Mayıs 1935 Türkiye-Yunanistan İtilafnamesi'ni imzaladı.
- 14 Haziran 1935 MTA (Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü) ve Etibank'ın kurulmasına öncülük etti.
- 15-25 Temmuz 1935 Rusya'ya resmî ziyarette bulundu.
- 6 Kasım 1936 İzmit Kâğıt Fabrikası'nın açılışını yaptı.
- 7 Nisan 1937 Fransız Ereğli Şirketi satın alındı; şirkete bağlı tesisler Etibank'a geçti.
- 27 Nisan 1937 Türkiye-Yunanistan Ticaret Antlaşması'nı imzalamak için Atina'ya gitti.
- 25 Eylül 1937 Başbakanlık vekâletine getirildi.

- 25 Ekim 1937 Atatürk'ün son başbakanı ve aynı zamanda CHP genel başkanı oldu.
- 19 Kasım 1937 Atatürk ile birlikte Adana'yı ziyaret etti.
1938 Denizcilik sektörünü desteklemek üzere Denizbank, küçük ölçekli işletmelerin finansmanını desteklemek üzere Halk Bankası ve Halk Sandıklarının kurulmasını teşvik etti.
- 3 Ocak 1938 Etibank'a bağlı Ereğli Kömür İşletmesi (EKİ) Müessesesi kuruldu.
- 27 Nisan 1938 Tevfik Rüştü Aras ile birlikte Türk-Helen Munzam Paktı'nı imzaladı.
- 23 Şubat 1938 Atatürk için Savarona yatı satın alındı.
Mayıs 1938 Yugoslavya ve Bulgaristan seyahatlerine çıktı.
2 Eylül 1938 Bağımsız Hatay Devleti'nin kuruluşu.
- 10 Kasım 1938 Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı.
- 11 Kasım 1938 Cumhurbaşkanının sorunsuz bir şekilde seçilmesini sağladı. Başbakanlıktan istifa etti; hükümeti kurma yetkisi tekrar kendisine verildi.
- 16 Kasım 1938 İkinci defa başbakan olarak programını okudu.
25 Ocak 1939 Başbakanlıktan ikinci kez istifa etti.
3 Nisan 1939 Genel seçimlerde VI. dönem İzmir milletvekili seçildi.
1941 Oğlu Refii Bayar'ın vefatı.
8 Mart 1943 Genel seçimlerde VII. dönem İzmir milletvekili seçildi.
- 6 Haziran 1945 İş Bankası'ndan aldığı ikramiyeyi, 5728/3 nolu re'sen tesis senedi ile Amelebirliği'ne bağışlayarak madenci çocukların yüksek eğitiminde kullanılmak üzere tahsis etti.
- 7 Haziran 1945 Fuat Köprülü, Refik Koraltan ve Adnan Menderes ile birlikte Dörtlülük Takriri verdi.
26 Eylül 1945 Milletvekilliğinden istifa etti.
3 Aralık 1945 CHP'den istifa etti.
7 Ocak 1946 Demokrat Parti'nin kurucusu ve genel başkanı oldu.
- 21 Temmuz 1946 Demokrat Parti'den VIII. dönem İstanbul milletvekili seçildi.
1946-1950 Muhalefet yılları.
7-11 Ocak 1947 Demokrat Parti'nin 1. Büyük Kongresi toplandı. Anayasaya aykırı ve antidemokratik kanunların kaldırılması, seçimlerin kapalı oy açık tasnif usûlüyle ve yargı denetiminde yapılması, cumhurbaşkanlığının parti başkanlığından ayrılması gibi prensipler kabul edildi. Bayar, "Hürriyet Mısakı" adı verilen bildirgeyi (çok partili döneme geçilmesine rağmen halen tek parti dönemi uygulamalarının devam ettiği yönündeki eleştirileri) her yerde dile getirdi; partinin bir muvazaa partisi olmadığını belirtti.

1950 SEÇİM SÜRECİ: CELAL BAYAR'IN CUMHURBAŞKANLIĞINA DOĞRU (OCAK-MAYIS 1950)

9 OCAK 1950

Büyük Demokrat Parti Kongresindeki konuşması¹

Söze husumet kararı ile başlıyorum. Karşımızdakiler hâlâ bu karar üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Bize hâkim olan fikir, 21 Temmuz'daki [1946 seçimlerindeki] fenalıkların tekerrür edip etmeyeceği endişesidir. Husumet kararının ne şekilde verildiğini tafsilatıyla izaha lüzum görmüyoruz. Eğer 21 Temmuz'da yapılan kötülükler yine tekerrür ederse bizim ısrarla beklediğimiz emniyetli seçim ne olacaktır? Demokrat Parti'nin üzerinde ehemmiyetle durduğu mesele budur. İktidarın zihniyeti değişmezse kendileri millet husumetine maruz kalacaktır. Vatandaşlarımız Anayasa'nın, Ceza Kanunu'nun kendilerine temin ettiği hükümlere dayanarak haklarını arayacaklardır.

Metin üzerinde kongre ve hukukçularımız hassasiyetle durdular. Kararın çıkmasını müteakip iktidar partisini bir telaş aldı. Ben iktidarın bu telaşını suni ve câli olarak kabul edenlerdenim. Onlar da pekâlâ bilirler ki Demokrat Parti iğtişaş unsuru değildir. Bu parti ilk kurulduğu günden beri huzur ve sükûnu ve istikrarı müdafaa etmiştir.

Onlar kongrede Demokrat Parti'nin bu ittihadı ve salâbeti gösteremeyeceğini umuyorlardı. Fakat bu ümitleri tahakkuk etmeyince bunu açıkça ifade etmediler ve bütün dikkat ve gayretlerini husumet kararı üzerinde topladılar. Ve ikinci büyük kongremizde memleketin hayrına olarak aldığımız içtimai, iktisadî ve idari birçok kararları bir kenara bırakarak Demokrat Parti'ye bizzat kendileri husumet tevcih ettiler. Hatırlarsanız bir pazar günü Heyet-i Vekile alelacele bir toplantıya çağırıldı. Fakat Heyet-i Vekile kararı çıkmadan evvel 28 Haziran tarihli *Akşam* gazetesinde şu havadis vardı: "Hükümet Celal Bayar'ın vatandaşları kanun aleyhine teşvik ettiğine kânidir. Hükümet memlekette şiddet ve terörle bir diktatörlük kurmak isteyenlere karşı demokrasi rejimini müdafaa edecektir". Hakikat bu mudur, arkadaşlar? O gün bir beyanname neşrederek cevap verdik. Biz o parti kongresinin kararlarını müdafaa etmek mecburiyet-i vicdaniyesini duyuyoruz. Başka türlü düşünemeyiz. Husumet kararının geri alınmasını istiyorlar. Bizim vereceğimiz cevap basittir. Ma-

1. *Son Posta*, 9 Ocak 1950.

demki husumet kararının kalkmasını istiyorlar, 21 Temmuz'da suçlu olduklarını itiraf etsinler ve aynı hataları bir defa daha tekrar etmesinler. Husumet kararı o zaman kendiliğinden bertaraf edilmiş olur. Bu mevzuda artık başka söyleyecek sözumüz kalmamıştır.

Bizim, parti olarak, nazar-ı dikkatimizi celb eden bir mesele de memurlar ve idare amirleri meselesidir. Karşıdakiler, memurları ve idare âmirlerini aleyhimize tahrik etmek ve bunu bir kuvvet olarak bize tevcih etmek istemektedirler. Bir kısmını kendi maksatlarına ister kerhen ister tav'an alet etmektedirler. Fakat biz idare âmirlerini toptan itham etmenin asla yerinde ve haklı bir karar olmayacağına kâniiz. Demokrat Parti idare âmirlerine hasım değildir.

Halbuki şu propagandayı yapıyorlar: Demokrat Parti iktidara geldiği zaman nahiye müdüründen valisine kadar hepsini silip süpürüp atacakmış. Bu katiyen doğru değildir. Biz yakın tarihimizi ve memleketimizi bilenlerdeniz. Memurlar üzerinde partilerin müessir olmaları ne facialar doğurur, bunu çok iyi biliyoruz. İnsanların şerefi ve ekmeği ile oynamamaz. Bununla oynadığımız gün istikrarlı bir devlet mümkün olmaz. Bu memlekete hizmet eden memurlara hizmet etmeyi Demokrat Parti en esaslı vazifelerinden biri sayar. Demokrat Parti idare hayatında istikrarın en büyük âmil olduğuna kânidir ve Cumhuriyet kanunlarının hiçbir fark gözetmeksizin vatandaşlara seyyanen tatbikini onlardan istemektedir. Ancak bunu yapamayanlardır ki her medeni devletteki gibi kanunların hükümlerine göre muameleyle tabi olacaklardır.

Bayar bundan sonra Seçim Kanunu'nun geçirdiği safhalar hakkında uzun izahat vermiş ve sözlerine ez-cümle şöyle devam etmiştir:

En yüksek hâkimin imzasını taşıyan gerekçede "Türk hâkiminin teminatı ıslaha muhtaçtır" denilmektedir. Demokrat Parti'nin nokta-i nazarı da budur. İlmî heyetin projesi üzerinde hükümet bazı tadilat yaptı. Lâyihanın müzakeresi başlamak üzeredir. Mecliste arkadaşlarımız nokta-i nazarlarımızı müdafaa edeceklerdir. Temenni ederim ki arkadaşlarımız muvaffak olsunlar. Tasfiyeye muhtaç noktaları düzeltmek için son gayretimizi sarf edeceğiz. Fakat şunu da kabul etmek lazımdır ki seçim emniyeti bakımından bu kanun geçen kanunlara nazaran ileri bir adımdır. Bu itibarla seçimlere gireceğiz. Bu neticeyi bir muvaffakiyet sayarak kendimizi aldanmamış telakki edeceğiz. Bu neticeyi yılmadan, bıkmadan, memlekete seçim davasını millete mal etmiş olmakla elde etmiş bulunuyoruz.

Celal Bayar bundan sonra Demokrat Parti'nin paraya ihtiyacı olduğunu söylemiş ve tedbirler üzerinde izahat vermiştir.

13 OCAK 1950

Demokrat Parti'nin umumi faaliyet ve siyaseti hakkında tebliğ²

Partinin umumi faaliyet ve siyaseti hakkında teşkilatı tenvir etmek, genel idare kurulunun mahalli vaziyetler üzerinde tenevvürünü sağlamak ve icabında bazı meselelerde teşkilatın fikir ve mütalaalarını almak maksadıyla tüzüğümüzün 20'nci maddesine göre, yılda iki defa yapılması lazım gelen toplantıların birincisi bütün vilayetlerden gelen 153 delegenin iştirakiyle 7 Ocak 1950 günü Ankara'da yapılmıştır. Toplantıda genel idare kurulu ile Parti Meclis grubu, yüksek ve merkez haysiyet divanı azaları ve parti müfettişleri de hazır bulunmuşlardır. Parti başkanının ikinci büyük kongreden bugüne kadar umumi vaziyeti izah eden açış nutku ile çalışmaya başlayan heyet gerek komisyonlarda gerek umumi celselerde tam bir samimiyet ve tesanüt havası içinde cereyan eden müzakereler ve münakaşalar sonunda komisyonlarca hazırlanan raporları bazı küçük tadillerle kabul ederek genel idare kuruluna tevdi etmiş, teşkilat mümessillerinin verdikleri malumatı ehemmiyetle dinlemiş ve son celsede partinin umumi siyaseti hakkında genel idare kurulunca, müttefikane tespit edilmiş fikirleri ve görüşleri ifade eden beyanati, sürekli alkışlarla karşılamak suretiyle onlara tamamıyla iştirakini gösterdikten sonra çalışmalarına son vermiştir.

Partinin iç teşkilatına ait tali ve teknik meselelerin umumi efkârı alakalandırmayacağını göz önüne alarak ve esasen tüzük bakımından bir kongre hüviyeti arz etmeyen bu toplantıyı kapalı yapmaya karar veren genel idare kurulumuz, bir taraftan yanlış tahminlere ve sızıntılara dayanılmak suretiyle matbuata aksettirilen birtakım şayieler ve iyi niyete istinat etmeyen tefsirlere mahal bırakmamak, diğer taraftan da partinin umumi siyaseti hakkında tarafsız efkârı aydınlatmak maksadıyla, bu toplantıda kendi namına yapılan beyanatin ruhunu teşkil eden ve genel kurulca müttefikane kabul edilmiş olan ana görüşlerin kısaca ve en vazih bir şekilde umumi efkârı arzını zaruri bulmuştur.

Mahiyeti herkesçe malum olan 1946 seçimlerinin, ruhî bir aksülâmeli olarak ikinci büyük kongremizce ittihaz edilen bir kararı "Milli Husumet Andı" diye adlandıran ve bunu istediği şekillerde tefsir ederek bir tehdit ve tahrik vasıtası olarak kullanmaya kalkan iktidara, bu hususta yeni bir cevap vermek lüzumunu asla duymuyoruz.

2. Zafer, 13 Ocak 1950.

İktidarın Tasavvurları: Şimdiye kadar partimiz adına yapılan muhtelif beyanlarda hakiki mahiyeti izah edilen bu kararı hâlâ bir silah gibi kullanmak isteyenlerin hakiki maksatları, umumi efkârca artık açıkça anlaşılmiş bulunuyor. İktidar erkânının her gün türlü türlü vesilelerle bu körlenmiş silahı kullanmakta hâlâ ısrar etmeleri, öyle görünüyor ki önümüzdeki umumi seçimlere karanlık ve sinirli bir hava içinde gitmek ve asayişi muhafaza bahanesiyle seçimleri ağır bir baskı altında yapmak imkânını elde etmek içindir. Kuruluşundan bugüne kadar memleket menfaati ölçüsünü her şeyin üstünde tutarak türlü tahrikler, iftiralar, tehditler karşısında dahi vakar ve temkinini elden bırakmayan Demokrat Parti, karşılaşmakta olduğu bu gibi tehdit ve tahriklere, hiçbir ehemmiyet vermemekte ve bunları iktidarın değişmesi ihtimalinin karşdakilerde yarattığı bir asabiyet eseri gibi telakki etmektedir. Kanunların demokratik bir anlayışla hakimiyetini, hukuk devleti mefhumunun artık bu topraklarda da gerçekleşmesini, vatandaş hak ve hürriyetlerinin tam olarak sağlanmasını gaye olarak ittihaz eden partimizin dört yıllık hayatında memlekette kuvvetli bir nizam ve sükûn âmili olduğunu hiç kimse inkâr edemez.

Bu 4 yıl zarfında memleketimizde görülen demokratik inkişafın sarsıntısız bir şekilde ve milli birliği zayıflatmak değil, bilakis kuvvetlendirmek suretiyle partimizin bu vatanperver ileri ve geniş görüşlü siyasi ahlak esaslarına riayetkâr hareket hattı sayesinde kâbil olmuştur. Bugün Türkiye’de muhalefeti temsil eden tek teşkilatlı büyük kuvvet olan partimizin bu dürüst ve samimi hareket hattı karşısında iktidarın da yersiz ve insafsız tecavüzlerden hiçbir menfaat elde edemeyeceğini anlaması ve demokratik rejimi memlekette temiz ve sağlam temeller üzerinde kurmak hususunda aynı dürüst ve samimi yola girmesi lazımdır. Demokrat Parti gibi iktidar da milletin hakemliğine rıza gösterdiği takdirde memleketin süratle mesut bir istikbale kavuşacağından emin olabiliriz.

Yeni Seçim [Kanunu] Tasarısı: Yeni Seçim Kanunu tasarısının mevcut kanuna nazaran şüphesiz ileri bir demokratik adım teşkil etmiş olmasını, iktidarın bu istikamette güzel bir başlangıç olarak kullanılması çok hayırlı olur. Demokrasilerde seçimlerin sükûn ve siyasi emniyet havası içinde cereyan etmesi şarttır. Hükümetlerin bu ana şartı tahakkuk ettirmeleri en mühim vazifeleridir. Bize gelince, memleketimizin geçirmekte bulunduğu istihaleleri bir siyasi emniyet büranı haline getiren sebep ve âmiller göz önüne getirilecek olursa bugünkü iktidarın yaklaşmakta olan seçimler karşısındaki mesuliyetinin

ehemmiyet ve büyüklüğü derhal anlaşılır. Hal böyle iken, vatandaşlar arasında husumet değil, bilakis bir muhabbet havası yaratmak ve karşılıklı parti münasebetlerinin, mütekelbir bir anlayış ve saygı havası içinde cereyanını sağlamak için, 4 yıldan beri bütün samimiyetiyle çalışan partimiz, umumi seçimlere gidilen şu zamanda iktidarın haksız ve yersiz bir tecavüz ve tehdit politikası takibine kalkışmasını memleket hesabına çok zararlı gördüğünü açıklamak zorundadır.

Seçimlerde Baskı Olursa: Seçimlere bir tehdit ve baskı havası içinde gitmeyi kendi hesabına muvaffakiyetli netice verecek bir usûl zanneden iktidarın, şimdiden bilmesi ve düşünmesi icap eder ki Demokrat Parti memleket hesabına çok ağır ve felaketsiz neticeler yaratabilecek böyle bir vaziyette vatanın selameti namına umumi seçimlere girmemek kararını vermek zorunda kalabilir. Yahut kötü ve hileli bir seçim neticesinde teşekkül edecek bir Meclis'e iştiraktan istinkâfî yüksek memleket menfaatine daha uygun bulabilir. İşte iktidar mevkiinde bulunanların bütün bu ihtimalleri şimdiden gözönünde bulundurmaları ve dar düşüncelere, küçük hesaplara kapılarak memleketi fena akıbetlere düşürecek bir hareket hattı takibinden ihtiraz etmeleri lazımdır kanaatindeyiz. Mülâhazalarımızın asla bir tehdit değil, fakat sadece samimi bir ikazdan ibaret olduğunu tasrih ederiz. Bütün vicdanları tatmin edebilecek bir seçim kanunu yapıldıktan sonra, umumi seçimlere bütün vatandaş ruhlarında sükûn ve emniyet hisleri hâkim olarak neşeli bir idealizm havası içinde gidilmesi, memleketimizin tarihinde büyük bir dönüm noktası olacak normal bir siyasi hayat ve hakiki bir demokratik rejim ancak böyle bir seçimden sonra memlekette gerçekleşecektir.

Partimiz gibi iktidarın da bu hakikati idrak edeceğini partili, partisiz bütün vatandaşların ve vazifesinas memurların yalnız vatan endişesi ve kanun duygusuyla vicdanlarının emrine uyacaklarını biz hâlâ kuvvetle ümit etmekteyiz. 1946 ile 1950 arasında memlekette milli hakimiyet şuuru hiç olmazsa yarım asırlık bir terakki merhalesi almış bulunuyor. Bu hakikati ve yukarıda arz edilen zaruretleri anlamamakta hâlâ ısrar edenler olursa bunlar tarihin ağır hükmünden asla kendilerini kurtaramayacaklardır. Biz hiçbir vatandaşın, hiçbir siyasi partinin böyle ağır bir mesuliyet yükü altında kalmak isteyeceğini tasavvur edemiyoruz.

17 OCAK 1950 Kaman'daki konuşması³

Kamanlılar, sevgili kardeşlerim, sevgili vatandaşlarım, İkinci defadır ki sizin aranızda ve bu müthiş soğuşa rağmen sizin sıcak ve asil muhitinizde bulunuyorum. Geçen defa gelişimde de büyük tezahürat yapmış, davaya ne kadar candan bağlı olduğunuzu göstermiştiniz. O zaman sizin bu temiz davaya olan alakanızı takdirle karşılamış ve sizi çok candan sevmiştim, bugün bu zehirli soğuşa rağmen burada toplanmış, bize muhabbet gösteriyorsunuz. Arkadaşlar, bize neden dolayı bu sevgiyi gösteriyorsunuz? Bunun manası çok açıktır: Siz istiyorsunuz ki bu memleketle iyilik olsun, bu memlekette her iş muntazam yürüsün, bu memlekette millet hakkına sahip olsun. Bu memlekette her vatandaş için müsavı muamele olsun ve siz kânisiniz ki bu arzunun yerine gelmesi ancak Demokrat Parti saflarında bulunmakla kâbildir.

Arkadaşlar, büyük ızdırabınız olduğunu biliyorum, görüyorum. Sizi, çoluğunuz çocuğunuzla müreffeh ve mesut kılmak bizim vazifemizdir. Ve sizin bunu istemeniz de en tabii hakkınızdır. Bu millet muhakkak hakkına sahip olacaktır. Bunu önleyecek hiçbir kuvvet ve kudret yoktur. Kim ne derse desin bu milletin hakkına sahip olması için en doğru yol, en doğru vasıta dürüst bir seçimdir. Dürüst bir seçim istiyoruz. Siz de dürüst hareket edeceksiniz, size hizmet edecek olanlara reyinizi vereceksiniz; o zaman davayı muhakkak kazanacaksınız. Allah doğruların yardımcısıdır. Size bu zehir gibi soğuşa rağmen buraya kadar gelip zahmet ettiğinizden dolayı tekrar teşekkür ederim. Var olun arkadaşlar.

18 OCAK 1950 Kırşehir kongresindeki konuşması⁴

Kongrenize davet edildiğim zaman, bunu bu soğuk havaya rağmen memnunlukla kabul ettim. Şimdi anlıyorum ki hayatımda en isabetli işlerden birini bu kongreye gelmekle yapmışım. Buraya geldiğim zaman ve şimdi sizi dinlediğim zaman intibalarım çok müspet olmuştur. Benim size söylemek istediğim şeyleri siz millet namına ifade etmektesiniz, bundan hakiki bir zevk ve iftihar duydum. Bu da gösteriyor ki arkadaşlarla karşılıklı anlaşmışız. Bu güzel topluluk, bu mütesanit arkadaşlar bize ispat ediyor ki Demokrat Parti milletin ruhuna girmiş ve orada yaşamaktadır.

3. Zafer, 17 Ocak 1950.

4. Zafer, 18 Ocak 1950.